

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2017. gada 10. maijā Nr. 1-6/5

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesim J. Neimanim
Jura Alunāna ielā 1,
Rīgā, LV-1010**

Par tiesībsarga viedokli lietā Nr. 2017-01-01

2017. gada 10. aprīlī Tiesībsarga birojā ir saņemts Satversmes tiesas lēmums, ar kuru tiesībsargs atzīts par pieaicināto personu lietā Nr. 2017-01-01, un lūgts paust viedokli saistībā ar Satversmes tiesā izskatāmo lietu Nr. 2017-01-01 „Par Valsts valodas likuma 18. panta pirmās daļas un 21. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk tekstā – „Satversme”) 96. pantam”.

Pieteicējas sūdzības būtība

Satversmes tiesā ir vērsusies [pieteicēja], lūdzot izvērtēt Valsts valodas likuma 18. panta pirmās daļas un 21. panta pirmās daļas atbilstību Satversmes 96. pantam.

Pieteicēja pieteikumā Satversmes tiesai ir norādījusi, ka 2015. gada 2. jūnijā viņa tika sodīta par Liepājas pilsētas domes saistošo noteikumu Nr. 2 3.98. punkta neievērošanu, proti, pieteicēja pie ēkas Liepājā [..] numurzīmi bija izkārusi trijās valodās – latviešu, krievu un angļu valodā. 2015. gada 22. jūlijā Liepājas pilsētas domes Pašvaldības policijas administratīvās nodaļas priekšnieka vietnieks atcēla lēmumu par pieteicējas sodīšanu, un lietvedība administratīvā protokola lietā tika izbeigta. 2015. gada 15. oktobrī, pamatojoties uz Liepājas pilsētas pašvaldības policijas iesniegumu Nr. 4.1-1/341, Valsts valodas centrs (turpmāk tekstā – „VVC”) sastādīja administratīvā pārkāpuma protokolu par 2015. gada 14. augustā Liepājā [..] konstatēto pārkāpumu. 2015. gada 13. novembrī VVC piemēroja pieteicējai naudas sodu 75 euro apmērā par Valsts valodas likuma 21. panta pirmās daļas un LAPK 201.35. panta septītās daļas

neievērošanu. Lai arī lēmums tika apstrīdēts VVC amatpersonām, 2016. gada 19. janvārī VVC direktors ar lēmumu Nr. 4-4.2/1 to atstāja spēkā. VVC direktora lēmums tika pārsūdzēts, tomēr gan Liepājas tiesa 2016. gada 26. aprīlī, gan Kurzemes apgabaltiesa 2016. gada 30. jūnijā pieteicējas sūdzības noraidīja. VVC lēmums un tiesas spriedumi, ar kuriem sūdzība tika noraidīta, tika pamatoti ar Valsts valodas likuma 21. panta pirmo daļu, Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma 14. un 15. pantu, Liepājas pilsētas domes Saistošo noteikumu Nr.2 3.8. punktu.

Valsts valodas likuma 21. panta pirmā daļa vispārējās jurisdikcijas tiesas spriedumos minēta kā soda uzlikšanas pamats. Savukārt par otro pamatu, no pieteicējas teiktā, kļuvusi atsauce uz Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma 15. pantu, kur savukārt ir atsauce uz Valsts valodas likuma noteikumiem par vietu nosaukumu veidošanu un lietošanu.

Pieteikumā Satversmes tiesai pieteicēja norādīja, ka ir ierobežotas viņai Satversmes 96. pantā, kā arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. pantā garantētās tiesības uz privātās dzīves aizsardzību. Pēc pieteicējas domām šī garantija neaprobežojas tikai ar mājokļa neaizskaramību, tas ietver arī citas iejaukšanās formas. Mājokļa robežas ietver arī tam pieguļošās teritorijas un mājas ārējo sienu kopā ar visiem priekšmetiem, kurus īpašnieks šeit izvieto. Pieteicēja uzskata, ka viņas vēlmi informēt savas mazākumtautības kopienas locekļus un ārzemniekus viņai saprotamā valodā par savu dzīvesvietu, izmantojot savas mājas ārējā sienā ievietoto numurzīmi, aizstāv gan Satversmes 96. pantā ietvertā tiesība uz mājokļa neaizskaramību, gan arī tiesības dibināt un attīstīt attiecības ar citiem cilvēkiem. Pieteicēja norāda, ka viņas tiesības ierobežo Valsts valodas likuma 18. panta pirmajā daļā iekļautais aizliegums lietot ielas nosaukumu jebkurā citā valodā, izņemot valsts valodu. Jēdzienu "lietošana" konkretizē Valsts valodas likuma 21. panta pirmās daļas nosacījumi, kuri noteic, ka sabiedrības informēšanai paredzētā informācija, t.sk., izrietoša no privātpersonām, sniedzama tikai valsts valodā ar ekskluzīviem izņēmumiem, kuri nav attiecināmi uz pieteicējas lietu. Abas apstrīdētās Valsts valodas likuma normas savā starpā cieši saistītas, kas ļauj apstrīdēt tās vienas sūdzības ietvaros.

Par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 96. pantam

Pieteicējas apstrīdētās normas – Valsts valodas likuma 18. panta pirmā daļa un 21. panta pirmā daļa attiecīgi nosaka, ka "Latvijas Republikā vietu nosaukumi veidojami un lietojami valsts valodā" un "valsts un pašvaldību iestāžu, tiesu un tiesu sistēmai piederīgo iestāžu, valsts un pašvaldību uzņēmumu, kā arī uzņēmējsabiedrību, kurās lielākā kapitāla daļa pieder valstij vai pašvaldībai, sabiedrības informēšanai paredzētā informācija sniedzama tikai valsts valodā, izņemot šā panta piektajā daļā noteiktos gadījumus. Šis noteikums attiecināms arī uz privātām iestādēm, organizācijām, uzņēmumiem (uzņēmējsabiedrībām), kā arī pašnodarbinātajām personām, kuras, pamatojoties uz likumu vai citu normatīvo aktu, veic noteiktas publiskas funkcijas, ja informācijas sniegšana saistīta ar attiecīgo funkciju izpildi."

Pienākums iesniedzējai iekļaut ēkas numurzīmē ielas nosaukumu tikai valsts valodā izriet no Valsts valodas likuma 18. panta pirmās daļas, bet ne no 21. panta pirmās daļas. Valsts valodas likuma 21. panta pirmā daļa attiecas uz pantā minētajām institūcijām, kurām, pildot tām deleģēto publisko funkciju, ir jāsniedz sabiedrībai informācija valsts valodā. Pantā minēto subjektu pienākumi nav attiecināmi uz pieteicēju kā fizisku personu. Uzskatu, ka tiesvedība minētajā pieteicējas sūdzības daļā, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, būtu izbeidzama.

Vērtējot pieteicējas sūdzību par Valsts valodas likuma 18. panta pirmās daļas atbilstību Satversmes 96. pantam, vēlos norādīt, ka fiziskas personas tiesības sniegt sabiedrībai informāciju, t.sk. izvietojot uz ēkas zīmi svešvalodā, būtu aplūkojams Satversmes 100. panta tvērumā, nevis Satversmes 96. panta tvērumā.

Pieteicēja uzskata, ka Satversmes 96. pantā garantētā privātās dzīves aizsardzība neaprobežojas tikai ar mājokļa neaizskaramību, tā ietver arī citas neiejaukšanās formas, piemēram, tiesības uz mājas ārējās sienas izvietot ielu nosaukumu mazākumtautību valodās.

Satversmes 96. pants aizsargā privātās dzīves elementus, kurus veido personas datu aizsardzība, personas vārda, attēla un informācijas par personu aizsardzība, ģimenes dzīves un dzimumuzvedības aizsardzība, citus privātās autonomijas aspektus. Tāpat Satversmes 96. pants garantē mājokļa neaizskaramību, kas liedz valstij aizskart mājokli (pārmeklēt to, pastāvīgi novērot to, iznīcināt, liegt personai izmantot mājokli privātās dzīves vajadzībām) un uzliek pienākumu nodrošināt pienācīgu aizsardzību pret citām personām, kas varētu apdraudēt personas mājokli.

Arī no Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas un ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām neizriet, ka ierobežojums lietot mazākumtautību valodu administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu nosaukumos būtu sasaistāms ar indivīdam garantēto mājokļa neaizskaramību.

Administratīvo teritoriju un to teritoriālo iedalījuma vienību nosaukumu apzīmēšana valsts valodā, ielu nosaukuma izvietojums valsts valodā uz mājas ārējās sienas, neaizskar mājokli un neierobežo tā lietojumu, tādēļ nevar piekrist pieteicējas apgalvojumam, ka tas ierobežo viņai Satversmes 96. pantā garantētās tiesības.

Lai arī tiesībsargs nesaskata, ka Valsts valodas likuma 18. panta pirmā daļa būtu aplūkojama privātās dzīves un mājokļa neaizskaramības tvērumā, tomēr, ja Satversmes tiesa vērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 96. pantam, būtu vērā ņemami šādi apsvērumi.

Latvijas Republikas konstitūcijas ievadā ir norādīts, ka 1918. gada 18. novembrī proklamētā Latvijas valsts ir izveidota, lai garantētu latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem, nodrošinātu Latvijas tautas un ikviena brīvību un sekmētu labklājību. Turpat ievadā nostiprināts, ka Latvijas identitātes neatņemama sastāvdaļa ir latviešu valoda, kas

kā vienīgā valsts valoda ir saliedētas sabiedrības pamats¹. Valsts valodas konstitucionālais statuss juridiski nostiprina Latvijas iedzīvotāju tiesības un arī pienākumu lietot latviešu valodu kā mutvārdu, tā arī rakstveida saziņā.

Līdzās Satversmes 4. pantam, kur latviešu valodai Latvijas Republikā ir nostiprināts vienīgās valsts valoda statuss, latviešu valodas pastāvēšanu un attīstību garantē 1999. gada 9. decembrī pieņemtais Valsts valodas likums.

Valsts valodas likuma mērķis ir nodrošināt:

- 1) latviešu valodas saglabāšanu, aizsardzību un attīstību;
- 2) latviešu tautas kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu;
- 3) tiesības brīvi lietot latviešu valodu jebkurā dzīves jomā visā Latvijas teritorijā;
- 4) mazākumtautību pārstāvju iekļaušanos Latvijas sabiedrībā, ievērojot viņu tiesības lietot dzimto valodu vai citas valodas;
- 5) latviešu valodas ietekmes palielināšanu Latvijas kultūrvidē, veicinot ātrāku sabiedrības integrāciju.

Latvijas Republika ir ratificējusi un parakstījusi Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību, paziņojot, ka konvencijas 11. panta trešo daļu tā uzskata par saistošu, ciktāl tā nav pretrunā ar Satversmi un citiem Latvijas Republikā spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, kas nosaka valsts valodas lietojumu.

Valsts valodas likuma 2. panta trešajā daļā noteikts, ka likums neattiecas uz valodu lietošanu Latvijas iedzīvotāju neoficiālajā saziņā, nacionālo un etnisko grupu iekšējā saziņā, kā arī reliģisko organizāciju dievkalpojumos, ceremonijās, rituālos un cita veida reliģiskajā darbībā. Tādējādi valstī pastāvošais normatīvais regulējums neliek šķēršļus nacionālajām minoritātēm izmantot dzimto valodu neoficiālajā un iekšējā saziņā.

Nosaukumus administratīvajām teritorijām un to teritoriālā iedalījuma vienībām, kā arī ielām, laukumiem, viensētām un apbūvei paredzētajām zemes vienībām piešķir, maina vai apstiprina saskaņā ar Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma 15. pantu, ievērojot Valsts valodas likuma noteikumus par vietu nosaukumu veidošanu un lietošanu, ģeogrāfiskos, vēsturiskos, sadzīves un citus apstākļus.

Administratīvās teritorijas, to teritoriālā iedalījuma vienības un apdzīvotās vietas ir adresācijas sistēmas pamats. Adresācijas sistēmas pamatprincipus, adrešu piešķiršanas, adrešu reģistra uzturēšanas kārtību, kā arī informācijas reģistrācijas un aprites kārtību nosaka Ministru kabineta noteikumi Nr. 698 "Adresācijas noteikumi"².

Nosaukumu piešķiršana administratīvajām teritorijām un to teritoriālo iedalījumu vienībām saistīta ar saziņas publisko aspektu.

Latviešu valoda kā valsts valoda ir neatņemama Latvijas valsts konstitucionālās identitātes sastāvdaļa. Valsts valodas galvenā funkcija ir kalpot

¹ Skat. E.Levits "Izvērtas Satversmes preambulas iespējamā teksta piedāvājums un komentārs"/Jurista vārds, 2013. gada 24. septembris, Nr. 39 (790) [<http://www.juristavards.lv/doc/260080-izverstas-satversmes-preambulas-iespejama-teksta-piedavajums-un-komentars>]

² MK noteikumi Nr.698 "Adresācijas noteikumi" izdoti saskaņā ar Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma 17. panta ceturto daļu un piektās daļas 1. un 2. punktu 2015. gada 8. decembrī.

par kopējo savstarpējās saziņas un saprašanās līdzekli visiem valsts iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu tautības, dzimtās valodas, reliģijas un citām pazīmēm³. Viena no šīs funkcijas konkrētajām izpausmēm ir arī tas, ka valsts valoda kā vienīgā tiek lietota, lai veidotu un apzīmētu vietu nosaukumus.

Ierobežojums lietot vietu nosaukumos Latvijas Republikā svešvalodas noteikts ar Valsts valodas likuma 18. panta pirmo daļu.

Ierobežojuma mērķis ir leģitīms, proti, nostiprināt valsts valodas lietošanu un nodrošināt, ka visaptverošs valsts valodas lietojums publiskajā telpā, t.sk. vietu apzīmējumos, ir saliedētas sabiedrības pamats.

Satversmes 116. pants nosaka, ka konstitūcijā garantētās tiesības, t.sk. Satversmes 96. pantā garantētās tiesības var ierobežot, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp sabiedrības un indivīda interesēm. Lai konstatētu, vai samērīguma princips ir ievērots, jānoskaidro, vai likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai, vai nav saudzējošāku līdzekļu mērķa sasniegšanai un vai likumdevēja rīcība ir samērīga⁴.

Gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa (turpmāk – “ECT”), gan arī Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Latvijas valsts, ievērojot cilvēka pamattiesības, var reglamentēt valsts valodas lietošanu. Piemēram, Satversmes tiesa ir norādījusi, ka nepieciešamība aizsargāt valsts valodu un nostiprināt tās lietošanu ir cieši saistīta ar Latvijas valsts demokrātisko iekārtu: “[..] globalizācijas apstākļos Latvija ir vienīgā vieta pasaulē, kur var tikt garantēta latviešu valodas un līdz ar to arī pamatnācijas pastāvēšana un attīstība, latviešu valodas kā valsts valodas lietošanas jomas sašaurinājums valsts teritorijā uzskatāms arī par valsts demokrātiskās iekārtas apdraudējumu”⁵.

ECT ir atzinusi, ka „lielākā daļa no līguma slēdzējvalstīm ir izvēlējušās vienai vai vairākām valodām piešķirt valsts valodas statusu un iekļāvušas šīs valodas kā tādas savās konstitūcijās. Ņemot to vērā, tiesa atzīst, ka šīm valstīm valsts valoda ir viena no konstitucionālajām pamatvērtībām, tāpat kā valsts teritorija, valsts iekārta vai valsts karogs. Taču valoda nav abstrakta vērtība; valodu nevar nodalīt no tā, kā to lieto tajā runājošie. Tādējādi valsts, nosakot valodu par valsts valodu, principā apņemas garantēt pilsoņiem tiesības lietot šo valodu bez ierobežojumiem ne tikai privātajā dzīvē, bet arī attiecībās ar valsts iestādēm, sūtot un saņemot informāciju šajā valodā. Tiesa uzskata, ka tieši šajā aspektā jāizvērtē pasākumi, kuru mērķis ir aizsargāt attiecīgo valodu. Citiem vārdiem, valsts valodas esamība nozīmē, ka tās lietotājiem pieder zināmas subjektīvas tiesības”⁶.

Bez tam valsts varas institūciju lēmumi valstij būtisku vērtību, piemēram, valodas, pilsonības vai arī kultūras mantojuma, aizsargāšanai ir uzskatāmi par

³ Satversmes tiesas 2013. gada 7. novembra spriedums lietā Nr. 2012-24-03.

⁴ Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 17. punkts.

⁵ Satversmes tiesas 2001. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2001-04-0103 secinājuma daļas 3. punkta 2. apakšpunkts.

⁶ ECT lieta *Mentzen* pret Latviju, Nr. 71074/0; sk. arī Latvijas Vēstnesis, 2005. gada 6. aprīlis, Nr. 54.

politiskiem lēmumiem. Arī Eiropas Kopienu tiesa atzinusi, ka Eiropas Savienības dalībvalstis var pieņemt politiskus lēmumus attiecīgās dalībvalsts valsts valodas aizsargāšanai. Taču valsts valodas sekmēšanas politikai jābūt proporcionālai un nediskriminējošai.⁷

Uzskatu, ka likumdevēja Valsts valodas likuma 18. pantā noteiktais ierobežojums ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, uzskatu, ka Valsts valodas likuma 18. panta pirmā daļa un 21. panta pirmā daļa neaizskar pieteicējai Latvijas Republikas Satversmes 96. pantā garantētās tiesības.

Ar cieņu

tiesībsargs

J. Jansons

⁷ Skat. EST sprieduma lietā Nr. C-379/87 *Groener v. Ireland* [1989] ECR 3967, 19., 24. punktu un Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 15.1. -15.3. punktu.